

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Personutredningens byggstenar

- Om kategoriseringar i en dokumenteringspraktik

Lukrecija Balandyte

Kandidatuppsats (SOPA 63)
VT 2018
Handledare: Mikael Bengtsson

Abstract

Author: Lukrecija Balandyte

Title: The personal investigation building blocks- About categorization in the documentation practice.

Supervisor: Mikael Bengtsson

The aim of this study was to examine how the interaction between the profession of a social worker and the logic of justice is functioning within the framework of probation service. The study contained hundred personal investigations that was given by three different courts and with a quantitative analysis the material was later studied, this was done by breaking down the document into different categorizations. With the help of a univariate and bivariate analysis the relation between the different categorizations was possible to study. The results shows that the individuals that have social problems or earlier been an object for these were in much higher extent an object for probation. Individuals without substance abuse, good mental health and a stable living situation were in much higher degree an object for community service. It also emerged that the supervising probation officer in some cases didn't follow the template and it was the protective factors that in majority of the cases was picked out from the document.

Key words: Personal investigation, probation service, documentation practice, categorization.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Problemformulering.....	4
1.2 Syfte.....	6
1.3 Frågeställning	6
2. Bakgrund	7
2.1 Historisk bakgrund av social utredning	7
2.2 Personutredningens historia	8
3. Forskningsöversikt	11
3.1 Dokumentation.....	11
3.2 Kategoriseringens betydelse.....	11
3.3 Framställningen av den kriminella.....	12
3.4 Personutredningar i praktiken.....	13
4. Teoretiskt ramverk	15
4.1 Stämplingsteori.....	15
4.2 Stigmatisering.....	16
4.3 Vertikal transparens.....	17
5. Metod	19
5.1 Metodologiska överväganden.....	19
5.2. Urval, undersökningspopulation.....	19
5.3 Metodens tillförlitlighet.....	20
5.4 Bearbetning och analys.....	21
5.5 Etiska övervägande	23
6. Resultat och tolkning	25
6.1 Personutredningens struktur.....	25
6.2 Dokumentets innehåll.....	27
6.3 Faktorer, inverkan i påföljdsförslag	30
6.3.1 Missbruk samt påföljd.....	30
6.3.2 Kön samt belastningsregister.....	32
6.3.3 Boendesituation samt straffpåföljd.....	33
6.3.4 Psykisksjukdom samt straffpåföljd.....	33
6.3.5 Brott samt påföljd.....	35
7. Sammanfattning och slutdiskussion	37
9. Referenslista	41
Bilaga 1	43

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Brott är beteenden som avviker från de normer som finns i samhället och som strider mot dess lagar (Ekbom et al. 2016:13).

Straffet är en konsekvens av att en individ har begått en brottslig handling. Däremot har straffens art varierat över tid precis som de handlingar som anses vara kriminella. Enligt Foucault (1975) skedde en betydande förändring av bestraffningssystemet under 1700-talet med en övergång från kroppsliga straff som avrättning och tortyr till fängelsestraff och övervakning. Dessutom förändrades rättssystemet och rättsprocessen, som prövade individers sak och utdömde straff. Äldre förordningar avskaffades och de moderna lagböckerna kom till, där alla individer skulle vara lika inför lagen med oberoende prövning av brott- och tvistemål.

Under 1900-talet utvecklades både rätts- och påföljdssystemet i Sverige mot prevention, där Kriminalvården, som från början var flera myndigheter, sedan 1825 ansvarar för en stor del av påföljds-systemet. En del i denna utveckling skedde med ambitioner om rehabilitering, vård och stöd, där nya former av kontroll och övervakning spelade en särskild roll. Kriminalvården innefattar både häkten, fängelser och frivården, som i stor utsträckning har utvecklats sedan 1998, då de lokala myndigheterna ersattes av lokala kriminalvårdsmyndigheter, och ansvarar för övervakning och kontroll utanför fängelser (Kriminalvården, 2018). Frivården ansvarar även för personutredningar, som sedan 1918 är en institutionaliserad del av rätts-processen. Personutredningen ger enligt lag ett underlag till rättegångar. I denna sociala utredning anges information om individens bakgrund, sociala situation, missbruk, kriminalitet med mera som framkommit i frivårdspersonalens intervju med den misstänkte. Utredningen förmedlar också en bedömning av risk för återfall, där frivården underlättar domstolarnas arbete genom att yttra sig om påföljdsval. Domstolarna behöver inte döma utifrån detta förslag, (Kriminalvården, 2018) och bortom personutredningens användning och genomslag i rättsprocessen handlar intressanta frågor om utredningens kategoriseringar samt vad som bestämmer frivårdens påföljdsförslag.

I en studie av Svensson och Persson (2011:7) skriver författarna hur personutredningar ingår i den långa traditionen av sociala undersökningar. De beskriver hur denna utredningsprocess har varierat genom att dels vara skriven under teman som en löpande berättelse men även periodvis genom strikta manualer, vilket är den form som personutredningar ter sig idag. Precis som

Foucault (1975) i sin bok beskrev förändringsprocesserna gällande hur brott och straff ses i samhället så gör även Svensson och Persson (2011:7) en fortsättning av en förklaring på denna förändringsprocess genom att beskriva förändringen som skett de senaste 20-åren genom att ord som "risk" är genomsyrande men även nya teknologier och arbetssätt där detaljerade manualer är centrala. En viktig aspekt som författarna tar upp är att personutredningen i allra högsta grad är en social utredning som majoriteten av gångerna genomförs av socionomer. En studie av denna dokumenteringspraktik är därför ett relevant ämne för socialt arbete.

Enligt Svensson och Persson (2011) har Kriminalvårdens personal olika attityder till standardiseringen av personutredningar. De positivt inriktade hävdar att fler väsentliga områden, exempelvis fritid, nu beaktas i personutredningen och att den enhetliga mallen som används till alla klienter möjliggör likvärdiga bedömningar. De som är mer negativt inriktade menar på att mallen styr alldeles för mycket och att den professionella bedömningen därför hindras. Samtidigt anger den standardiserade mallen de teman som personutredningen ska täcka in medan innehållet under dessa och den bedömning som leder fram till påföljdsförslaget i stort lämnas åt den professionella frivårdsinspektören. Intressanta frågor handlar här om i vilken utsträckning personutredningar utgår från mallen, vilka kategoriseringar som görs och hur de varierar med påföljdsförslag.

De kategoriseringar som görs i en personutredning är något som återfinns i fler dokument och dokumenteringspraktiker, men även i sättet som människor tänker på. Genom att konstruera bilder av individer och omgivningen hanteras komplexitet utan någon säker kunskap om de individer eller händelser som de förenklade bilderna uttalar sig om och det är på detta sätt kategorisering av vår omgivning påbörjas. Bilderna är snarare konstruktioner i ett kulturellt sammanhang som förmedlar en uppfattning. Genom dessa bilder skapas olika förenklingar, stereotyper, av individer där vi hanterar den omfattande informationen kring dessa genom att hjärnan placerar individen i kategorier som "kriminell", "äldre", "fattig", "missbrukare" med mera och där hjärnan senare har olika förenklade bilder, stereotyper, till varje kategori (Hinton, 2000:13f). Även i en personutredning konstrueras en bild av individen genom de kategorier som man har valt att ha med i mallen, med dessa olika kategorier skapas en förenklad bild av individen. Dessutom blir personutredningen en offentlig handling. Via en bestämd dokumenteringspraktik genomförs en social utredning utanför tingsrätt och juridiska professioner, som sedan utgör underlag för rättens diskussion om brott och straff. Förhållandet ger skäl för att studera personutredningar.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka personutredningars uppbyggnad utifrån de kategoriseringar som görs samt på vilka sätt kategoriseringarna samvarierar med påföljdsförslag. Det kommer även föras en diskussion kring eventuella effekter detta ger på individ och rättssamhället.

1.3 Frågeställning

- Vilka kategoriseringar är det som görs i en personutredning?
- Hur samvarierar brottet med straffpåföljden som frivården rekommenderar?
- Hur mycket spelar de sociala kategorierna in i den rättsliga logiken som frivården står för?
- Hur ofta samvarierar de kategoriseringar som görs med påföljdsförslaget?

Det kommer även föras en diskussion kring vilka konsekvenser det kan finnas när man utgår från en specifik mall i en personutredning.

2. Bakgrund

I detta avsnitt kommer den sociala utredningens framkomst att presenteras samt en historisk bakgrund till personutredningen som dokument. Detta kommer att göras för att öka förståelsen och kunskapen kring varför en personutredning existerar men detta avsnitt förklarar även kopplingen till varför detta är relevant för socialt arbete.

2.1 Historisk bakgrund av social utredning

Beronius (1994) försöker i sin studie *”Bidrag till de sociala undersökningarnas historia: eller till den vetenskapligjorda moralens genealogi”* beskriva social- och beteendevetenskaperna och de sociala undersökningars framväxt ur andra praktiker och de audio-visuella apparater som kan finnas i dessa, exempelvis fattiginspektionen, läkarens blick och polisundersökningen. Han tittar på hur alla dessa reproducerar och initierar den dömande och normativa makten i samhället.

Redan under 1600-talet växer ett intresse i Sverige fram från den politiska maktens sida gällande att undersöka samt kontrollera invånarna och hur dessa lever sitt liv. I Sverige kan man se en början till detta i kyrkoböckerna och folkräkningen men det var i början av 1700-talet som man började efterlysa uppgifter för att kunna förutse befolkningsutvecklingen och påverka denna, det är då staten bland annat började inhämta uppgifter kring äktenskap, dödsorsak, ståndstillhörighet med mera. När medicinska polisen blev en underavdelning i stadsförvaltningen blev det ännu tydligare att invånarnas liv var ett politiskt problem. En viss hälsomoral främjades dels genom hälsovårdslagarna samt uppfostra (Beronius, 1994:7).

Beronius skriver följande:

I den nya befolkningsomsorgen upphöjdes medicinen till en politisk och social vetenskap; en vetenskap att ”förbättra människomaterialet” med (Ibid).

Beronius (Ibid) skriver bland annat att medicinen kan ses som social- och beteendevetenskapens omedelbara föregångare vilket man kan se när det gäller hur man observerar, intervjuar, analyserar samt dokumenterar individen under 1700-talet. Läkarna börjar även att ställa upp olika förhållningsregler för vad som är ett riktigt leverne och blir på

så sätt inte endast någon som ordinerar medicin utan även någon som sätter standard för moralen och för vad som är ett friskt och normalt liv. Även detta kommer senare att kunna tydas på sättet hur social- och beteendevetenskaperna kommer att närma sig individen.

I början av 1800-talet håller David Schulz von Schulzenheim ett tal där han kritiserade sätten på hur man försökte att komma tillrätta med fattig problemen. Då Schulzenheim var en läkare var han medveten att en människa måste undersökas innan hen behandlas. På tiden sågs fattigdom som en samhällig sjukdom och han menade att även där krävdes det en kunskap för att kunna bota det. Efter detta tal började fattigvården att ta efter den praktik som kunde ses hos medicinen och även nu blev de noggranna undersökningarna och förhören hos varje enskilt fall även en praktik som de tillämpade. Det räckte inte längre med att bokföra graden av fattigdom som individen befann sig i utan man skulle även ta reda på vad som kunde ha bidragit till fattigdomen och belysa detta. Under denna period kan man inte endast se kopplingar till medicinen utan fattigundersökningarna visar även en koppling till polisen och polisundersökningarna genom att man försökte hitta vem som bar skulden för problemet (Beronius, 1994:8). Det var även under 1800-talet som de olika samhällsapparaterna började att kopplas samman när brottslingen inte längre endast förhördes av polis utan även av socialinspektören och barnavårdsmanen. En ny bild av brottslingen började att framträda och man såg nu inte endast de brott hen begått utan även vem hen var som person och om hen kan bli en normalt fungerande samhällsmedborgare. Det är även nu som man börjar leta samband mellan hur individen lever sitt liv och den sociala och moraliska miljön och det är även nu social- och beteendevetenskapen gör sig framträdande (Ibid).

2.2 Personutredningens historia

Redan under 1800-talet väcktes ett intresse för individens personliga förhållande vid ett påföljdsval men det var inte förrän nästa sekelskifte som det fick fotfäste i den rättsliga processen. Den utveckling som personutredningen har haft som dokument kan delas in i tre olika perioder och det är dessa som nu kommer att behandlas (Bondeson, 2004:9).

Svensson och Persson (2011) skriver i rapporten ”*Personutredningar: Organisation, profession och (risk)bedömning*” en bakgrund till de djupa rötterna som en personutredning har. Idag utgår frivården från de ”nya” personutredningarna från 2009 där individens tidigare brottslighet, levnadsomständigheter samt personliga förhållanden skall utredas och där det senare skall bestämmas om individen kan få annan påföljd än böter samt om dessa omständigheter kan ha

betydelse i påföljdsfrågan. Detta är enligt 46 kap 9 § RB. Det har dock hänt mycket dessförinnan. Redan i början av 1800-talet växte det fram en tanke om att påföljderna skulle vara individualiserade och att individer som snart dömas skulle genomgå en utredning kring sina personliga förhållanden. Denna tanke fick dock inte genomslag i den straffrättsliga lagstiftningen förrän på 1900-talet. 1906 blev det möjligt att utdöma till villkorlig dom som ett alternativ till fängelse för de individer som man ansåg skulle kunna avstå från fler kriminella handlingar, i vissa fall med ett visst stöd. Harald Salamon som var en domare menade att för att veta när en sådan påföljd som villkorlig dom är lämplig behövs ett underlag och han började 1907 på eget initiativ att skriva "förundersökningar" där han frågade åtalade personer kring deras liv och sociala situation. Då Salamon inte egentligen hade att göra med de fall som han gjorde förundersökningar i var det ingen som brydde sig kring detta eller tog det i beaktning under rättegången. 1910 tog detta en vändning när Salamon började engagera sig i Skyddsvärnet som var en underavdelning till Svenska fattigrådsförbundet och han kunde börja fråga åtalade om de ville att det skulle göras en utredning på dem som skulle få utrymme i rätten. Det är denna praktik som senare kommer att lägga grund för den lagstiftning som skulle komma 1918 nämligen lagen (1918:531) om villkorlig straffdom som gjorde att personutredning nu var möjligt enligt lag. Denna lag utgick från att människor är föränderliga varelser och att straffet kan leda till en förändring genom dels hjälp men även utbildning samt arbete (Svensson & Persson, 2011).

År 1930 beslöt staten sig om att inrätta en statlig organisering där skyddskonsulter skulle vara en del av denna. Skyddskonsulterna skulle gärna ha utbildning från dåvarande socialinstituten (nuvarande sociala högskolorna) och skulle ansvara för att följa upp de nya påföljderna. Även syftet med undersökningarna förändrades vid denna tidpunkt och kom att regleras i lag (1939:315) om särskild förundersökning i brottsmål. I den nya lagen kom syftet att utökas till att inte endast om och när det kunde bli aktuellt med villkorlig dom utan nu även som ett underlag för vilken påföljd som skulle väljas. Det är även då som utredningen blev obligatorisk för lagöverträdare under 21 år samt att man kunde begära in ett läkarutlåtande vid behov (Svensson & Persson, 2011). År 1954 är då begreppet "personundersökning" myntades och lag (1954:444) om personundersökningar i brottsmål framkom men förutom detta begrepp fanns det inga större förändringar i lagen. Det är även under denna period som Brottsbalken (1962:700) som var ett resultat av reformeringen gällande straffsystemet uppkom. Man kunde här tyda individualpreventiva tankar dels genom att man skulle anpassa anstaltsvistelsens längd

och innehåll utifrån individens förutsättningar samt behov. En konsekvens av detta blev ökade krav på kvalité samt att undersökningen skulle utgöra grund för verkställigheten, vilket dock alltid funnits men nu blev ännu tydligare (Svensson & Persson, 2011). Det var inte förrän 1973 (1973:1214) som även personundersökningen skulle syfta till hens personliga utveckling, detta kom att gälla i 20 år.

De idag gällande bestämmelserna regleras i två lagar nämligen lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål m.m. och i (1992:289) om särskild personutredning i brottmål m.m. I dessa nya bestämmelser ändrades dels personundersökning till personutredning. Man ville även ha ett mer flexibelt sätt för att inhämta personutredningar, det handlade alltså mer om ett förändrat sätt kring hur man skulle hantera utredningarna och inte några större ändringar kring syftet. Den stora förändringen i syftet är dock mer fokus kring frågan om skyddstillsyn än kring individens personliga förhållanden (Svensson & Persson, 2011). I Kriminalvårdens föreskrifter från 1997 kan man finna att personutredningens primära syfte är att tjäna som underlag för domstolens påföljdsval men det framgår även att utredningen ska ligga till grund som stöd till individen fram tills att dom meddelas men även att det ska vara underlag för utredningen av Kriminalvårdens insatser under verkställigheten. Svensson och Persson (2011:20) menar att med detta så sänds dubbla syften, de skriver följande:

Personutredningens dubbla syften återspeglas således tydligt i Kriminalvårdens föreskrifter. Dessa består dels i att utredningen skall utgöra ett stöd för den dömande instansen, dels i att utgöra ett planeringsunderlag för den verkställande instansen.

3. Forskningsöversikt

För att hitta relevant forskning till denna studie har jag använt mig av LUBsearch och sedan avgränsat sökningen till endast peer reviewed material. De sökord jag har använt mig av är bland annat "documentation", "categorizing social work", "stereotypes of criminal".

3.1 Dokumentation

Dokumentation i socialt arbete har sett olika ut och haft en varierande betydelse i det sociala arbetet och för dess aktörer. Reamer (2005) skriver i sin artikel om hur dokumentation inom socialt arbete var väldigt uppskattat när detta först upptäcktes då fördelarna var många med att kunna skriva ner vad som har hänt i mötet med klienten. Dokumentationen blev ett medel för att underlätta för bland annat forskning, undervisning samt teoriuppbyggnad. Men dokumentationens betydelse har varierat och från att denna skulle underlätta utvärderingen av de insatser som gavs till klienterna har denna nu även blivit ett verktyg för riskhantering, ett verktyg för att skydda klienterna och sig själv ifall något händer.

Anna Olaison (2010) beskriver i sin artikel "*Creating images of old people as home care receivers*" dokumentation som ett verktyg för att konstruera äldre människors behov. Genom en diskursanalys tittar Olaison på sexton olika fall från tre olika socialtjänster i Sverige där resultaten visade på två generella typer av fall. Den ena var fakta-orienterad där ett objektivt språk användes medan det andra var händelseorienterad med ett mer personligt språk vilket gav en annorlunda bild av de äldre om man jämför med det fakta-orienterade perspektivet. Beroende på hur de äldre och deras behov beskrevs påverkade detta de hemvårdsbeslut som togs. Även gruppen äldre är en kategori. Olaison menar på att dokumentation kan påverka hur samhället ser på äldre och de diskurser som råder. Även om äldre inte är en del av denna studie så är denna artikel av Olaison (2010) av relevans då det beskriver hur beskrivningar av individer i dokumentation dels kan påverka beslut men även hur samhället ser på dessa individer. Det är även av relevans då studien visar vilka effekter det kan bli när vi kategoriserar grupper exempelvis äldre.

3.2 Kategoriseringens betydelse

I "*The perfect match: Do criminal stereotypes bias forensic evidence analysis*" (Smalarz et al., 2016) som är en pilotstudie där forskarna bedömde innehållet och konsensusen av tjugo kriminella stereotyper genom att studera olika egenskaper hos individen som exempelvis kön,

ålder, etnicitet med mera och som är stereotyp associerade med vissa kriminella handlingar. I experimentet skulle deltagarna läsa en polisrapport som antingen innehöll en stereotyp kriminell handling eller en icke stereotyp handling och skulle därefter bedöma om individens fingeravtryck skulle matcha det som återfanns på brottsplatsen. Det fanns medföljande information om individen i fingeravtrycket som deltagarna fick ta del av och som även vanligtvis är den information som kommer upp när polisen har individens fingeravtryck i sin databas, denna information var etnicitet, kön och så vidare. Resultaten av denna studie visade att när den misstänkte matchade den kriminella stereotypen så hade oftast deltagarna en uppfattning om att individens fingeravtryck skulle matcha de som återfanns på platsen, även om det egentligen inte var så. Författarna (Smalarz et al., 2016) menar på att detta visar att kriminella stereotyper är en potentiell källa till en partiskhet i rättsmedicinsk bevisanalys och att misstänkta som passar in på den kriminella stereotypen blir missgynnade i rättsprocessen. Som tidigare nämnt i problemformuleringen så resulterar de olika kategoriseringar som vi gör till olika stereotyper av bland annat människor. På grund av den omfattande informationen som hjärnan får bearbeta behövs det förenklingar för att förminska denna process och dessa förenklingar leder då bland annat till stereotyper som dels kan vara positivt men även negativt då vi kan börja dra förhastade slutsatser om individer vilket bland annat denna studie visar.

Personutredningen är även det ett dokument som är aktuellt under rättsprocessen, precis som i denna studie blir delar av individens identitet kopplat till den information som framkommer i personutredningen. Bland annat framkommer dennes sociala status som boendesituation, psykiska hälsa, omgivning men även missbruk, skulder med mera. Då jag vill förstå samvariationen med de olika kategoriseringarna i dokumentet och vilken roll de olika kategorierna har så är det även intressant hur dessa kategoriseringar i dokumentet kan vara en process i hur stereotyper lever vidare men främst av allt om dessa stereotyper kommer att forma personutredningen och de påföljdsval som senare ges.

3.3 Framställningen av den kriminella

I studien “ *The functional relation between social inequality, criminal stereotypes and public attitudes toward punishment of crime*” av Côté-Lussier (2015) undersöker skribenten varför samhällets intresse är så stort när det gäller straff vid brottslighet. Studien undersöker den funktionella relationen mellan variansen i godkännandet av kriminella stereotyper och hur dessa är förknippade med variation i motsvarande emotionella, beteendemässiga och straffaktiga

svar. Studien syftar på att ge förståelse till att en funktionell relation mellan att man uppfattar kriminella på ett stereotypt sätt även stödjer mer straffande svar när individer begår lagbrott. Studiens resultat visar att genom att uppfatta kriminella som en konkurrent mot samhället gällande resurser samt makt och genom att man tror att dessa har låg social status gällande utbildning och ekonomi gör detta att man förknippar dessa känslor med att uppfatta kriminella som kalla och opålitliga men ändå något effektiva och kompetenta. Skribenten Côté-Lussier (2015) menar att en sådan uppfattning gör att individer känner mindre medkänsla för kriminella och samtidigt mer oro samt ilska. Författaren kunde se att ilskan mot brottslingar oftast var associerad med att stödja hårdare kriminalpolitik där man exempelvis vill ha hårdare straff.

3.4 Personutredningar i praktiken

Svensson och Persson (2011) rapport har tidigare nämnts i mitt arbete då denna har varit en viktig informations källa. Det känns därför naturligt att denna även ska vara en del av den tidigare forskningen. Svensson och Persson (2011) har i samarbete med Kriminalvårdens utvecklingsenhet gjort en studie av personutredningsverksamheten i Sverige genom att intervjua frivårdsinspektörer från sex olika frivårdskontor i Sverige genom kvalitativ metod. De har även genom kvantitativ metod analyserat personutredningar från 2008 samt 2010 och gjort en kvalitativ innehållsanalys på en liten del av utredningarna. De har genom detta undersökt frivårdsinspektörernas arbete i praktiken samt studerat hur risk för återfall i kriminalitet bedöms och beskrivs i personutredningarna. Detta har utförts dels genom att granska på vilket sätt frivårdsinspektörerna resonerar och använder olika faktorer och argument men även genom att studera vad som skrivs i personutredningarna genom de nämnda metoderna. Exempelvis anger Persson och Svensson (2011:8) ett syfte med sin rapport”och därmed med denna rapport, är att belysa den löpande praktiken med att genomföra personutredningar och att söka kunskap om hur risk för återfall i brott bedöms och beskrivs i personutredningar i brottmål.”.

Resultatet i studien visar att det finns en olikhet mellan målsättning och utförande, men de kunde dock finna att i utredningarna från 2010 så är denna olikhet mindre vilket författarna menar på kan vara en konsekvens av den nya föreskriften och formuläret. Andra konsekvenser som kan ses efter att den nya föreskriften kommit till och det har blivit mer tydligt med den nya arbetsmodellen är att det har blivit vanligare att använda sig av referenser dels privatpersoner som exempelvis anhöriga men även andra referenspersoner från exempelvis socialtjänst eller

andra myndigheter. Även brottsmisstanken tas upp i allt högre grad om man jämför med personutredningar från år 2008 och 2010. Något annat som framkommit under studiens gång är att utredningen lyfts fram genom neutrala ord och i organisationens namn vilket gör att frivårdsinspektören bakom utredningen blir osynlig och att det framstår som att det är den administrativa ordningen som styr och inte den enskilda individen och dess professionella kompetens.

Skribenterna kunde även se att skyddsfaktorer lyfts upp mer än riskfaktorer samt att man kan se en skillnad på vilka områden dessa faktorer befinner sig i dels kunde de se att riskfaktorena beskrivs utifrån psykiatriska faktorer medan skyddsfaktorer beskrivs utifrån socioekonomiska förhållanden. Exempelvis är det ett skydd att ha ett boende och en bra ekonomi medan det ses som en risk om man har psykisk ohälsa eller missbruk. Skyddet kan alltså ses i individens omgivning och risken hos själva individen. Författarna menar på att en anledning till detta är att organisationens logik har fokus på riskbedömning, specifika faktorer och en strävan efter konkreta ställningstaganden utifrån de bedömningsinstrument som finns tillgängliga medan organisationens aktörer, frivårdsinspektörerna, har fokus på skyddande sammanhang, helhetsbilder och lyfter fram faran i att de genom sitt arbete och de bedömningar som de får göra förstärker individens negativa självbild eller kriminella identitet. De menar att detta är två olika synsätt och att detta kan vara en förklaring till olikheten mellan målsättning och utförande, trots att denna har blivit lite mindre. Dock skriver författarna att det fortfarande är oklart varför resultatet i vissa delar ligger relativt långt från målsättningarna och menar på att en djupare analys av professionernas logik krävs (Svensson & Persson, 2011).

4. Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt skall jag gå igenom de teoretiska perspektiv som senare kommer att användas i analysen av mitt empiriska material.

4.1 Stämplingsteori

Den handling som skapar avvikarna och det avvikande beteendet är gruppmedlemmarnas tillämpning av ett existerande regelverk på andra människor och stämplingen av dem som outsiders (Hilte, 1996:118).

Stämplingsteorin handlar i grunden inte om de faktorer som ligger bakom ett avvikande beteende utan hur vägen dit kan förstås. Hilte (1996: 115) skriver kring betydelsen av omgivningens reaktioner för skapandet av det avvikande beteendet. Han skriver bland annat att genom att överdramatisera brottslingen som ond gör detta att individen börjar se sig själv i den definitionen och slutligen blir till det som han beskrivs vara av samhället. Howard S Becker som ofta nämns som den huvudsakliga företrädaren inom denna teori tar bland annat upp stämpling som maktutövning (Hilte, 1996:123) där han menar att de regler som används för att stämpla andra individer varierar beroende på den kontext som vi ingår inom. Han menar dock att det inte finns samstämmighet kring dessa regler och är därför föremål för konflikter och politiska processer. Det som blir intressant här är hur en grupp kan tvinga en annan att leva efter deras regler, Becker menar på att detta beror på politisk och ekonomisk makt och att det därför finns grupper som har tolkningsföreträdande gällande de regler som ska gälla. Becker använder begreppet moraliska entreprenörer som han menar är den grupp som ligger bakom påtryckningar för att reglerna ska skapas. Hult (1996:124f) tar upp Edwin Schur som är en av de som beskrivit stämplingssituationen genom att sammanfatta att det som alla stämplingsteorier har gemensamt är att den som känner sig hotad av någonting börjar peka ut hotet för att tillhöra en speciell social kategori, detta kallar han social klassificering. Genom att göra detta avpersonifieras den avvikande individen och blir en medlem av den mindre värda sociala kategorin, individen reduceras alltså till denna. Schur hade begreppet deviationerade för att beskriva individerna eller de beteenden som blev stämplade som avvikande. Genom att definiera någon som avvikare får man en viss makt, bland annat social makt genom att göra den andra till föremål för moralisk degradering (Ibid). För att själv framställa sig som moralisk och respektabel måste det finnas grupper som utpekas som omoraliska. Hilte skriver följande:

Den egna uppgraderingen bygger på andras nedgradering...(2010:125)

4.2 Stigmatisering

Erving Goffman skriver i sin bok ”*Stigma: Notes on the management of spoiled identity*” (1963) kring stigma. Han förklarar att individer som utsätts för stigmatisering är individer som blir diskvalificerade från full social acceptans. Vi människor kategoriserar individer i vår omgivning men när vi är i ett rum och någon kommer in är vi först inte medvetna om detta, det är när vår uppmärksamhet dras till personen som vi börjar att jämföra individer med de olika stereotyperna som vi har i vårt huvud kring vad som är normalt och vad som är avvikande i vårt sammanhang (1963:9f). Vi är oftast inte medvetna om dessa kategoriseringar förrän vi möter individer där vi har svårt att avgöra ifall dessa passar in i de förväntningar som man har eller inte. Den karaktär som vi sedan kopplar till individen utifrån de olika kategoriseringar vi har kallar Goffman för virtuell social identitet då detta är vad hen ger ett sken av, han skiljer denna från den faktiska sociala identiteten vilken är den identitet hen faktiskt kan visa sig ha när någon lär känna individen och ser den faktiska identiteten. Det kan vara att individen har attribut som gör att hens virtuella sociala identitet blir att hen är någon som är mindre önskvärd och ger sken av att hen exempelvis är en dålig människa, farlig eller andra extrema beskrivningar. Det är detta som Goffman anser vara stigmatisering, speciellt när denna identitet blir så stark att individen ständigt ifrågasätts och det blir andra starka konsekvenser. Han kopplar senare begreppet stigma till attributer som individen har som får många negativa konsekvenser för hen på grund av dessa, dock kan dessa attributer variera beroende på vem som bär dem exempelvis om en brottsling går på ett bibliotek eller en liten skolpojke går till ett bibliotek, det är samma gärning men handlingen kategoriseras på olika sätt beroende på vem som utför denna. Det handlar alltså mycket om relationen mellan vissa attributer samt stereotyper (1963:10ff).

Goffman (1963:14f) delar in stigma i tre olika typer. Först skriver han kring kroppslig avsky som förekommer då individer har olika fysiska deformationer. Sedan kommer fläckar av den personliga karaktären där individen kan ses ha en svag vilja, onaturliga böjelser, lögnaktig, förrädisk med mera på grund av problematik individen har som omgivningen vet om exempelvis psykisk sjukdom, kriminalitet, missbruk, arbetslöshet med mera. Detta blir ytters intressant när det gäller personutredning som dokument då ett flertal av dessa är en del av kategoriseringarna och kan vara en del i om en individ stämplas som någon som kommer att återfalla i brott eller inte. Den sista typen Goffman (1963:14f) tar upp är stigma som förekommer på grund av individens religion, det land individen kommer ifrån eller ras. En individ som annars hade gått obemärkt förbi vårt medvetande blir på grund av dessa eller någon

av dessa typer någon som vi lägger märke till och som vi sedan vänder blicken till. Denna individ har en oönskad avvikelse från det som vi annars förväntar oss.

4.3 Vertikal transparens

Då kriminalvården är en offentlig verksamhet där en stor del av våra skattepengar går till kräver även samhället en viss insyn i detta. Begreppet transparens innebär genomskinlighet vilket innebär att det ska vara möjlig för utomstående att ha en insyn och kunna granska den verksamhet som bedrivs. Hollertz, Jacobsson och Seing skriver följande:

Transparens är en fundamental dimension av alla organisationer, eftersom alla organisationer på något sätt och i någon grad måste leva upp till krav på trovärdighet och legitimitet i relation till omvärlden. Transparensen blir särskilt kritisk för offentliga myndigheter med deras krav på inte bara organisatorisk måluppfyllelse utan också rättssäkerhet och likabehandling (2017:240).

Det är särskilt den sista meningen i detta citat som blir högst relevant då personutredningen är en del av rättsprocessen och där individer blir rekommenderade en viss påföljd beroende på den utredning som presenteras av dem. Verksamheten ska även bedrivas på ett trovärdigt sätt så att invånarna har en tillit till rättssystemet samt att skattepengarna används på rätt sätt.

Heald (2006) skriver kring olika former av transparens men det är specifikt den vertikala transparensen som blir intressant, det är speciellt transparency upwards som jag skall rikta in mig på. Denna form av transparens kommer jag att kalla transparens nedifrån och upp och denna form är en hierarkisk syn på verksamheten där medarbetare granskas uppifrån. I denna hierarki kan man se att de som är verksamhetsansvariga utformar olika riktlinjer och regler som de anställda ska följa och där dessa i efterhand granskas för att se vad utkastet blir av de olika riktlinjerna som man har satt upp. Ett exempel på detta i denna studie är hur personutredningen utgår från en mall där frivårdsinspektören inte skall synas i utredningen. Den interna kommunikationen är väldigt viktigt särskilt i en verksamhet som kriminalvården där det finns många olika specialiseringar och roller bland medarbetarna och där det arbete man gör där skall kommuniceras ut till andra verksamheter, i detta fall domstolar. Då det som i detta fall är flera olika verksamheter som berör varandras områden gör detta ytterst viktigt att dessa verksamheter

har en bra kommunikation då samarbetet bygger på detta, det måste finnas en tillit till att den information som ges mellan de olika parterna är sanningsenlig (Grice, 1975).

Även den horisontella transpararensen blir relevant, specifikt transparency inwards, alltså transparens inifrån och ut. Denna form av transparens innebär att det är möjligt för utomstående samt intresser att ta del av information i verksamheten inom de formella gränserna (Heald, 2006). En stor anledning till denna typ av bevakning av en verksamhet är för att utomstående skall kunna granska att verksamheten följer de riktlinjer som är satta.

5. Metod

5.1 Metodologiska överväganden

Detta arbete har baserats på en kvantitativ forskningsmetod vilket betonar kvantifiering när det gäller insamling och analys av data. Bland annat försöker den kvantitativa metoden rymma den sociala verkligheten i en yttre och objektiv verklighet (Bryman, 2011:40). Barmark & Djurmark (2015:31) beskriver den kvantitativa analysen som en metod där man på olika sätt räknar sig fram till ett svar. Den kvantitativa metoden är den mest passande då jag har en teori kring hur de olika kategorierna samvarierar. Det är den bivariata analysen som kommer vara studiens fokus då det är denna som studerar samvariationen mellan de olika variablerna i mitt material. För att kunna se samvariationen så måste det finnas en beroende och en oberoende variabel, det är mina frågeställningar samt teorier som har fått styra valet av vilka som skall vara oberoende variabler (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen, 2010:137f). Syftet är alltså att försöka förklara hur de olika kategorierna samvarierar och detta har en utgångspunkt i att minst två fenomen är kausalt relaterade till varandra, dock är författarna noga med att förklara att vi aldrig egentligen vet om det faktiskt är ett kausalt samband då det kan finnas variabler som vi inte har med som kan ha en inverkan (Barmark & Djurmark, 2015:35). Det som kan missas när man har en kvantitativ metod är den enskilda individens upplevelser och i detta fall att jag inte kan fråga om den information som jag läser stämmer eller om det var något som sades under press men samtidigt blir de resultat jag kommer att få vara mätbara på ett annat sätt och man kan mäta och dra orsakssamband när man använder kvantitativ metod till skillnad från kvalitativ metod. Valet av kvantitativ metod innebär till skillnad av kvalitativ metod att teorin är med redan från början.

5.2. Urval, undersökningspopulation

Personutredningar är en sekretessbelagd handling men när yttrandet kommer till domstol blir det en offentlig handling. Insamling av min empiri har skett genom att jag har tagit kontakt med olika tingsrätter runt om i Sverige där jag har begärt ut personutredningar. Jag har sedan fått in 230 utredningar från fyra olika tingsrätter och sedan begränsat mitt material till de första hundra personutredningar som jag fått från tre tingsrätter. Detta blir en stickprovsundersökning vilket innebär att man väljer ut en mindre grupp individer för att försöka se ett samband bland populationen (Barmark & Djurfeldt, 2015:69). Barmark & Djurfeldt (2015:42) skriver att studien blir mer effektiv ifall man tänker igenom vilken grupp som är relevant att undersöka. Jag har valt personutredningar i Tingsrätter då det är dessa dokument som jag vill granska och de kategoriseringar som finns i dessa. Det är därför i denna studie inte ett fokus på de individer

dokumentet handlar om utan hur individerna beskrivs genom de olika kategoriseringarna och om det kommer att hittas några samband mellan olika kategoriseringarna men även hur man beskriver individen. Då jag inte hade åtkomst till att välja bland personutredningarna i de olika tingsrätterna utan bad om 100 stycken från tingsrätterna eller det de hade möjlighet till att skicka gjorde detta att det blev ett obundet slumpmässigt urval som jag inte hade kontroll över. Det har alltså skett ett urval bland alla individer som det har funnits en personutredning på och där några har valts till mig (Barmark & Djurfeldt, 2015:70). Poängen med ett slumpmässigt urval är att det ska vara så representativt så möjligt, det ska alltså vara som en liten kopia av befolkningen och detta är en stor del i att kunna generalisera de resultat som kommer att uppvisas (ibid, 71-72). För att mitt urval ska räknas som ett obundet slumpmässigt urval har jag låtit tingsrätterna själva slumpmässigt välja de personutredningar som skulle sickas till mig. Detta innebär att personutredningar där unga under 18 år har förekommit men då har ett internt urval skett där jag har tagit bort dessa då mitt krav är att det ska vara utredningar där individen är myndig. Såklart finns det en del personutredningar med så pass känsliga uppgifter att dessa har sekretessbelagts och får inte komma ut till allmänheten vilket kan ha resulterat i att det funnits ett bortfall som jag inte har varit medveten om.

5.3 Metodens tillförlitlighet

Bryman skriver att (2011:160-ff) reliabilitet är ett begrepp som handlar om mätningarnas samt måttens pålitlighet, överensstämmelse samt följdriktighet. För att ta reda på om ett mått är reliabelt eller inte så tittar man på tre faktorer dels stabilitet som innebär att om samma studie görs igen vid en senare tidpunkt så ska resultatet inte skilja sig allt för mycket, om korrelationen är låg så kan detta tyda på att måttet inte är stabilt. Den andra faktorn man tittar på är intern reliabilitet som rör de mått med multipla indikatorer, detta rör om de indikatorer som bildar en skala eller ett index verkligen är pålitliga. Den sista faktorn är internbedömarreliabilitet vilket är mer aktuellt när flera personer ska granska samma material och där man kategoriserar det på olika sätt, det finns alltså en risk att deras tolkning inte överensstämmer med varandra. En fördel med att skriva en studie själv är att en och samma tolkning genomsyrar arbetet då det endast är en person som har jobbat med materialet vilket jag anser även höjer reliabiliteten om vi skall utgå från Bryman. Validitet är ett mått för att se om vi verkligen mäter det som vi ska mäta (Bryman, 2011:162ff) det är alltså mättningsvaliditeten som jag är intresserad av men även denna typ av validitet delar Bryman upp i flera olika kategorier. Dels talar han om ytvaliditet vilket innebär att om man utvecklar ett nytt mått måste man visa att detta speglar innehållet i det aktuella begreppet detta kan man göra genom att fråga experter inom ett visst område för

att se om måttet verkar spegla begreppet det handlar om. Sedan skriver Bryman om prediktiv validitet vilket innebär att forskaren använder sig av framtida kriterium. Bryman skriver vidare om begreppsvaliditet vilket innebär att forskaren utifrån en teori ska deducera relevanta hypoteser för begreppet men man ska dock vara försiktig när man gör detta då både teorin och deduktionen kan vara felaktiga och det kan även vara så att teorin är ett ogiltigt mått på begreppet. Det sistnämnda är konvergent validitet där ett mått jämförs med andra mått på begreppet men som utvecklats med andra tillvägagångssätt.

Båda dessa mått kommer vara ytters viktiga att ha med under studiens gång för att verkligen se att jag fortfarande mäter det studien går ut på att göra och hur pålitliga dessa mått faktiskt är.

5.4 Bearbetning och analys

Då jag hade väldigt omfattande med information att gå igenom fick jag från början använda mig av ett bestämt sätt för att gå igenom och koda denna. Detta gjorde jag genom att först granska några personutredningar och söka efter gemensamma faktorer, i detta fall den mall som utredningen använde sig av. Efter detta började jag att utforma Bilaga 1 där jag strukturerade efter de olika kategorierna som personutredningens mall utgick från. Jag utformade sedan olika variabler efter dessa kategorier i SPSS, som är en programvara för statistisk analys, exempelvis boende och sedan olika värden till denna utefter de svar som de olika personutredningarna kunde ge som exempel i detta fall: 0. Oordnade förhållanden, 1. Ordnade förhållanden, 22. Kategori saknas. När det gäller variabler som brott eller psykisk ohälsa så fick variabel värden läggas till i efterhand i de fall där det kom ett nytt svar som inte tidigare varit med i någon utredning, men för det mesta gick det att svara med de värdena som jag hade skrivit i förväg. Därefter gick jag igenom varje personutredning efter de variabler som lades in i SPSS och svaren till de olika variablerna lades in efterhand. Det blev totalt 25 variabler och olika värden till varje variabel. Sammanfattningsvis kan detta förklaras med att det är 25 frågor som ställs till dokumentet och att de olika variabel värdena är de svar som kan ges.

Jag har sedan börjat med att göra en univariat analys vilket är innebär en analys av en variabel i taget (Bryman, 2011:322), detta för att se om det finns specifika svar som är mer förekommande eller om vi kan se någon intressant i de olika kategorierna. Denna typ av analys kan inte säga något om samvariation vilken min studie går ut på men då jag inte vill ha med unika fall där man kan identifiera individen har univariat varit lämpligt för att lätt kunna hitta

en standardavvikelse och sedan fundera om jag ska göra om de olika värdena så att enskilda fall inte pekats ut allt för mycket. De olika variablerna har även behövt minskas i efterhand dels på grund av praktiska skäl när det gäller utformningen av diagram men även för att det hade varit svårt att tala om en korrelation med extremt många variabler.

I nästa steg av min analys har jag använt mig av bivariat analys (Bryman, 2011:326) vilket innebär en analys av två variabler för att visa hur de är relaterade till varandra. Då syftet med min studie är att se om det finns några samband så passar bivariat analys väl, dock skriver Bryman (Ibid) att en relation mellan variabler inte handlar om att se orsak och verkan (kausalitet) utan att det handlar om samband vilket även är min studies syfte. Detta innebär att jag inte kommer kunna dra slutsatsen att x leder till y då orsaksriktningen kan vara någon helt annan än den man tänkt även om denna tycks vara bekräftad därför blir det i min studie mer intressant att se associationer.

Det finns olika tekniker inom bivariat analys men jag har valt att använda korrelationstabeller (Bryman, 2011:326). Denna kan tillämpas på alla variabler och är därför den mest flexibla och därför även mest lämplig i denna studie då jag i frågeställningen har flera olika variabler som skall analyseras. Genom en korrelationstabell finns det möjlighet att analysera två variabler samtidigt och att man då kan se relationen mellan dessa. Jag har valt att inte ha med procentuella värden förutom i tabell 6 under rubrik 6.3.2. då det är så få individer i denna studie och då diagrammen ger en mer rättvis bild genom att ha individer som antal och inte procent. Korrelationstabellerna hamnar under andra delen av in analys där visar dessa tabeller hur antalet ser ut samt hur många individer av helheten detta antal utgör (Bryman, 2011:326f). I kolumnen på tabellen har de olika kategoriseringarna jämförts exempelvis bostadslösa jämfört med de som har bostad jämfört med kategorin återfallsrisk eller annat, då detta är den oberoende variabeln, medan den beroende variabeln i detta fallet bostadslös skulle vara i raderna då vi förutsätter att boendesituationen avgör hur individens återfallsrisk beskrivs. För att sedan se om det är ett positivt eller negativt samband har jag använt mig av Pearson r (Ibid) som är en metod för att studera av relationer mellan intervall- och kvotvariabler. Korrelationskoefficienten kommer att ses i spridningsdiagrammet där det kommer ligga mellan 0 som är inget samband alls och 1 som innebär ett perfekt samband. Ju närmare ett desto större samband. Efter att ha testat de olika hypoteserna som jag har kommer jag även att se om det finns en statistisk signifikans i de resultat som jag har fått (Bryman, 2011:333), detta innebär

om de svar jag fått från mitt stickprov kan generaliseras till populationen och även detta kan man göra i SPSS.

5.5 Etiska övervägande

Då personutredningar kan innehålla känslig information om individen som det gäller är det även viktigt med etiska överväganden under processens gång. Bryman (2011:131f) nämner fyra etiska principer bland annat informationskravet som innebär att forskaren bör informera berörda personer om undersökningens syfte, samtyckeskravet som innebär att deltagarna i en undersökning själv ska kunna bestämma över sin medverkan, konfidentialitetskravet som innebär att forskaren måste behandla uppgifterna om individerna i undersökningen med konfidentialitet, uppgifterna ska försvaras så att obehöriga inte ska kunna komma åt informationen och slutligen nyttjandekravet som innebär att uppgifter som samlas in om enskilda personer endast får användas för forskningsändamålet.

Då min empiri kommer att bestå av offentliga handlingar finns det andra aspekter i dessa krav som vi måste kolla på. En forskning får inte innebära men för individer vilket kan syfta till flera olika aspekter men i denna undersökning är det främst av relevans att se hur individer kan lida ifall man inte behandlar materialet på ett konfidentiellt sätt. Bryman skriver (2011:133) att detta innebär att individernas identitet måste behandlas på ett konfidentiellt sätt vilket innebär att man inte ska kunna identifiera individerna när resultaten publiceras. Då personutredningar kan innehålla känslig information så kan det även påverka individen om aidentifiering inte görs. Det är viktigt att reflektera över vad forskningen har för betydelse vägt mot vilken skada det kan göra till den enskilda individen och att kunna försvara den empiri och metod man har valt. I vetenskapsrådets skrift kring om forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning skriver de dock att forskningskravet många gånger väger tungt och att det rent av kan vara oetiskt att inte bedriva forskning som kan resultera i att exempelvis förstå mekanismerna bakom mänskligt och socialt lidande, i detta fall kriminalitet. När det gäller informationskravet skriver dock Vetenskapsrådet att detta skiljer sig beroende på vilken typ av undersökning som görs bland annat tar de upp då deltagarna inte deltar aktivt utan där information hämtas från redan existerande registeruppgifter, vilket det även gör i detta fall när det gäller personutredningar. Vetenskapsrådet skriver följande:

Även faktorer som projektets storlek, typ av variabler och andra praktiska omständigheter kan här vägas in. Fall som dessa förutsätter naturligtvis respektive myndighets tillstånd. I tveksamma fall inhämtas yttrande från Ämnesrådets etikkommitté (u.å.)

När det gäller samtyckeskravet behövs inte detta när det gäller myndighetsregister. Jag har dock valt att inte ha med empiri som innehåller individer under 18 år då särskild försiktighet bör iakttas när det gäller denna grupp.

Vetenskapsrådet skriver i de etiska riktlinjerna kring hur man måste överväga individskyddskravet som dels kan innebära att man återuppväcker en personlig kris eller aktualiserar tidigare kriminalitet som personen inte vill få bekantgjord. En stor fördel med att utgå från redan befintligt material och inte göra nya intervjuer är att det blir även ett skydd för den enskilda individen genom att man inte river upp gamla händelser som personen ifråga kanske inte har bearbetat. Då studiens syfte är att se om man kan dra generella slutsatser har jag valt att inte ha med personutredningar med väldigt unika fall som kan spåras till enskilda individen dels för att studiens syfte inte är att hitta unika fall och dels då detta kan påverka personen på olika vis. Då jag har avidentifierat personerna vars personutredningar jag har valt att bearbeta med SPSS samt drar medelvärde gör detta att enskilda individer inte hängs ut. Även förvaring av materialet är väldigt viktigt och jag har därför valt att avidentifiera dokumenten på datorn och döpt om dessa, jag har även förvarat det på sätt där endast jag har tillgång i ett USB som jag förvarar på en säker plats. Efter studien kommer empirin att förstöras.

6. Resultat och tolkning

I detta avsnitt kommer en analys göras av det resultat som har framkommit av min empiri. Kapitlet kommer att inledas genom en presentation av den modell för personutredningens struktur för att sedan övergå till den univariata analysen och slutligen den bivariata analysen som är den mest avancerade delen då resultaten av korstabellerna presenteras och analyseras med hjälp av den teori som jag tidigare har presenterat.

6.1 Personutredningens struktur

För att förstå denna analys är det viktigt att förstå hur personutredningen som dokument är uppbyggt och vilka kategoriseringar det är som görs. Under bilaga 1 har en sammanfattning skapats kring de kategoriseringar som kontinuerligt gjorts i alla personutredningar, en mall som dokumentet utgår från och som frivårdsinspektören går efter när dokumentation kring individen sker. Jag fann att dokumentet är strukturerat efter sex stycken huvudkategorier vilket jag har fettmarkerat i Bilagan och att under dessa fanns det ett flertals underkategorier. De sex huvudkategorierna är följande; Individen, sociala förhållanden, hälsa, missbruk, kriminalitet samt registerutdrag. Något intressant som jag noterade under arbetet med dokumenten i SPSS är hur vissa frivårdsinspektörer, trots mallen, valde att inte ha med vissa av kategorierna. Den mest utmärkande kategorin var referenser som kan finnas under den fettmarkerade texten registerutdrag i Bilaga 1. Här var det 79 procent som hamnade under kategori saknas.

Tabell 1. Referenser, andel i procent

Referenser	Antal	Procent
Nej	1	1
Ja, positiv bild av individen	11	11
Ja, negativ bild av individen	6	6
Individen vill inte ha referens	3	3
Kategori saknas	79	79
Total	100	100

I endast tre personutredningar framhäver frivårdsinspektören att individen inte ville ha någon referens. Detta visar på att den mall som finns på ett sätt är fylld med kategorier där frivårdsinspektören själv kan välja vad som är relevant att ha med eller inte. Under kategorin fritid hamnar 18 procent under kategori saknas och under utbildning hamnar 20 procent i samma kategori vilket även det är höga siffror om vi jämför med kategorin missbruk där endast 10 procent hamnar under kategori saknas och det är dessa 10 procent som är en del av bortfallet

då det var i 10 personutredningar som individen inte deltog i utredningen och där information därför inte kunde fyllas i. Då 10 procent blev ett naturligt bortfall i alla kategorier då individerna inte medverkat innebär det att kategorier som exempelvis fritid med ett bortfall på 18 procent har frivårdsinspektören valt att inte ha denna med och då tagit bort rubriken från personutredningens mall. På detta viss framträder en bild som visar på frekventa avvikelser från den standardiserade mallen för personutredningar, där vissa områden som referenser, fritid och utbildning verkar utelämnas i större utsträckning än andra.

Det gemensamma som dessa kategorier har där en stor del av uppgifterna saknas är att de alla är kategorier som kan framhäva individen under förutsättningen att dessa skulle ha ett positivt innehåll. Detta motsäger Svensson och Perssons (2011) resultat som säger att skyddsfaktorer lyfts mer än riskfaktorer. Både fritid, referenser från omgivning samt utbildning är något som eventuellt kan lyfta olika skyddsfaktorer i individens liv men dessa kategorier är även de kategorier som i allra största omfattning saknas till skillnad från kategorier som pekar på riskfaktorer som exempelvis missbruk. Det motsäger även Svensson och Perssons studie i den del där de säger att referenspersoner tas upp i allt högre grad då det är den kategori som saknas i allra högsta grad. En annan intressant aspekt är om dessa kategorier i så stor utsträckning inte är relevanta att ha med i en personutredning varför anser man att de ska vara med i mallen och varför anses de vara relevanta att ha med i en rättsprocess? Om den enskilda frivårdsinspektören kan välja att inte ha med kategorier som eventuellt skulle kunna peka på avgörande skyddsfaktorer för individen kan detta då spela en avgörande roll i vad domstol sedan kommer att ta för beslut då de i stor utsträckning går efter den rekommendation till straffpåföljd som frivårdsinspektören ger och är det då den enskilda frivårdsinspektören med de val hen gör som väljer vilken bild av individen som kommer att målas upp i rätten.

Även Bondeson (2004) skriver kring hur människan ofta väljer det som stärker ens egna föreställningar, uppfattningar och fördomar och detta gäller även de individer som ska dokumentera andra individers livssituation. Healds teori (2006) kring den vertikala transparensen där de verksamhetsansvariga utformar riktlinjer som de längre ner i hierarkin skall följa kan vara ett perspektiv i detta. Den mall som är utformad verkar ha brister då den enskilda frivårdsinspektören tar bort kategorier hen inte anser vara relevant. En förklaring till detta är att mallen inte är utformad på ett sätt som passar alla individer vilket gör att frivårdsinspektören som möter personen själv får anpassa mallen till varje person, detta kan tyda på en brist i riktlinjerna som är gjorda av de verksamhetsansvariga och som de som arbetar

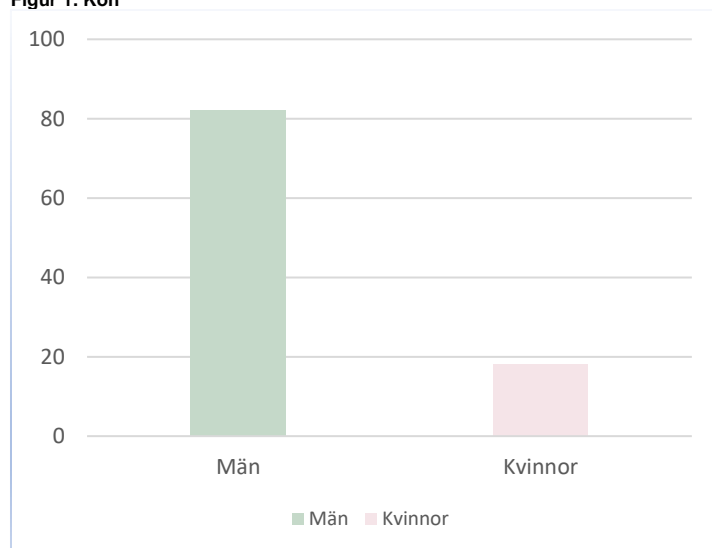
med individerna får försöka omvandla. En annan förklaring utifrån denna teori är att vissa kategorier har frivårdsinspektören valt att ta bort för att det ska bli tydligare för domstolar kring att individen är i behov av en viss påföljd och att man därför valt att ta bort kategorierna med skyddsfaktorerna för att göra detta tydligare, men det kan även vara ett sätt att undanhålla information för att få det till en påföljd som gynnar den egna verksamheten.

6.2 Dokumentets innehåll

Jag vill fortsätta min empiri genom att ge er en bild av de individer som varit objekt för personutredningarna. Detta kommer att göras genom en univariat analys vilket innebär att jag kommer att analysera en variabel i taget. Jag kommer att göra en djupare analys under rubrik 6.3 med hjälp av korstabell.

Av diagrammet nedanför framgår det att endast 18 procent av individerna är kvinnor medan 82 procent är män. Detta verkar överenskomma ganska väl om man granskar statistik gällande klienter inom frivården även där är det mellan 12 och 16 procent kvinnor (Kriminalvården, 2018). De personutredningar som blivit slumpvist utvalda till mig verkar vara en bra presentation av populationen om vi utgår från den statistisk som Kriminalvården för över sina klienter. Därmed är inte könsfördelningen i de undersökta personutredningarna avvikande i förhållande till Kriminalvårdens statistik.

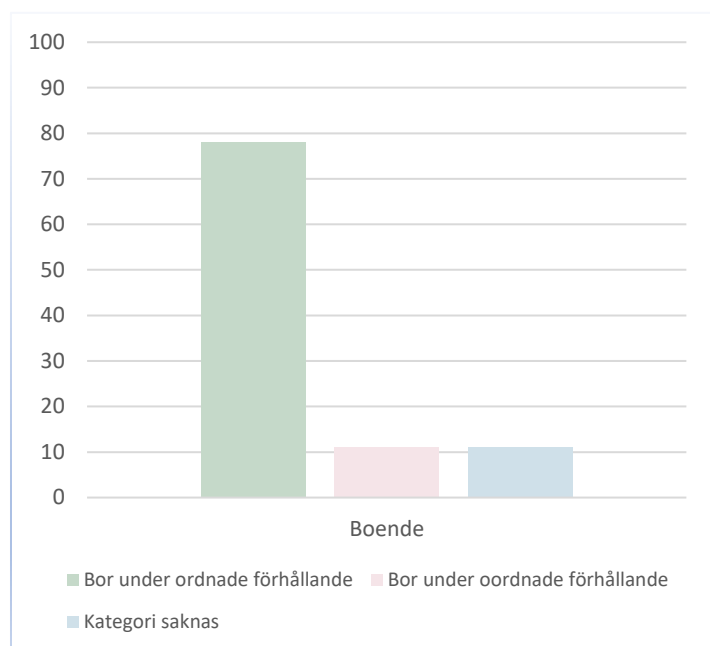
Figur 1. Kön

Av dessa kvinnor och män är det 78 som bor under ordnade förhållanden vilket innebär att individen har bostad eller är hemmavarande hos sina föräldrar. Dock bor 11 under oordnade förhållanden vilket dels har inneburit att individen är hemlös eller att hen flyttar runt mellan

olika bekanta. För 11 av individerna har dock denna information saknats vilket kan bero på att individen inte har medverkat under personutredningen.

Figur 2. Boende, n=100

Tabell 2 nedanför visar att de flesta av individerna inte har missbruk och att alkohol missbruk är den största procenten efter detta. Dock är det 32 som har pågående missbruk om man slår samman de olika pågående missbruken. Om man slår samman de uppgifter gällande avslutat missbruk så är det 20 av individerna. Även här saknas kategorin i tio av utredningarna vilket kan tyda på ett bortfall då individerna inte har haft möjlighet att medverka under utredningen.

Tabell 2. Typer av missbruk, n=100

Missbruk	Andel
Nej	38
Alkohol	16
Alkohol, avslutad	5
Narkotika	10
Narkotika avslutad	12
Alkohol, narkotika	4
Alkohol, narkotika, spel	2
Alkohol, narkotika avslutad	3
Kategori saknas	10
Totalt	100

I tabell 3 tabell kan det tydas att samhällstjänst är den straffpåföljd som är vanligast men om de båda kategorierna skyddstillsyn sätts samman blir dessa tillsammans 32 medan cirka 34 har fått samhällstjänst som straffpåföljd. Paragraf 7 innebär att frivårdsinspektören inte har kunnat göra en bedömning på grund av individens psykiska tillstånd och där man anser att en

rättspsykiatrisk undersökning bör göras. Alla de tre individer som har fått denna bedömning har alla blivit bedömda att ha varit under psykotiska tillstånd.

Tabell 3. Straffpåföljd, andel i procent

Straffpåföljd	Andel
Inte aktuell	14
Samhällstjänst	34
Skyddstillsyn	4
Samhällstjänst med föreskrift	2
Skyddstillsyn med föreskrift	32
Villkorlig dom, samhällstjänst	1
Paragraf 7	3
Kategori saknas	10
Totalt	100

De brott som framkommer mest i de personutredningar som jag har fått är rattfylleri samt misshandel vilket ni kan se under tabell 4. En stor anledning till att det är så mycket av dessa kategorier tror jag beror på att tingsrätterna i sina system inte kan välja slumpvis bland alla brott utan måste välja brottstyp för de personutredningar de skall ta ut i sina system. Det var till en stor fördel att ha flera tingsrätter då detta gjorde att det blev bättre spridning i empirin. Missing system är bortfall och berodde för det mesta på att personutredningen är en bilaga till rättshandlingen och då brottet står i den är det många som inte skrev ner det i denna handling, ett annat bortfall var när individer inte medverkade på personutredningen och där denna då inte kunde fyllas i. Kategorin övrigt innehåller nio stycken individer, detta var kriminella handlingar som endast en individ har begått i de personutredningar jag haft tillgång till och då individerna ska avidentifieras i största mån har jag valt att ta med dessa i övrigt.

Tabell 4. Brott, n=100

Brott	Andel
Rattfylleri	23
Olovlig körning	2
Narkotika brott	7
Stöld	2
Olaga hot	4
Hets mot folkgrupp	2
Misshandel	22
Fler än tre	3
Vapenbrott	2
Övrigt	9
Totalt	76
Missing system	24
Totalt	100

6.3 Faktorer, inverkan i påföljdsförslag

6.3.1 Missbruk samt påföljd

Tabellen nedanför visar det resultat som framkommer efter en korstabell av kategorin missbruk samt påföljd. Detta diagram visar att det finns två kategorier som utmärker sig dels att individer utan pågående missbruk främst får samhällstjänst samt att de med pågående missbruk får skyddstillsyn. En annan intressant faktor är att även de med avslutat missbruk får skyddstillsyn. I denna data kan vi även se att två individer trots pågående alkohol missbruk ansågs vara lämpliga för samhällstjänst trots att detta egentligen är en riskfaktor.

Tabell 5. Förekomst av missbruk och förslag till påföljd, andel i procent, n=90

	Inte aktuell	Samhällstjänst	Skyddstillsyn med föreskrift	Övriga påföljder
Nej	6	27	2	3
Pågående missbruk	6	2	19	4
Avslutat missbruk	1	5	11	3
Total	13	34	32	10

Att individer som inte har pågående missbruk främst får påföljden samhällstjänst är inte förvånande siffror då det är denna påföljd som är mest vanlig när det inte finns något behov av övervakning. Även att majoriteten av de med pågående missbruk hamnade under kategorin skyddstillsyn med föreskrift är inte heller något som utmärker sig som något udda då de med pågående missbruk inte anses vara lämpliga att arbeta och bör få hjälp med detta innan detta anses vara aktuellt. Det som dock utmärker sig är hur majoriteten av individer med avslutat missbruk även de hamnar under kategorin skyddstillsyn med föreskrift. Detta kan förklaras genom Goffmans teori (1963) och begreppet fläckar av den personliga karaktären där individen kan anses ha en svag vilja på grund av problematik som individen har och som omgivningen vet om. Något som detta diagram visar är att trots att individen har avslutat sitt missbruk så förblir det fortfarande en fläck i individens karaktär. Denna fläck görs synlig genom att frivården fortfarande anser att det finns behov av att övervaka denna individ, då individen tidigare har fallit offer för missbruket anses det fortfarande bära en svag vilja och det är därför hög risk att denna kommer att återfalla i brott återigen. Även horisontell transparens kan bli en förklaring i detta (Heald, 2006) där frivården förväntas att övervaka de individer som anses ha svag karaktär och ett behov av övervakning och där kriminalvården visar att de fullföljer den granskning av individer som förväntas av dem.

Något annat som är intressant att diskutera i detta dokument är hur två individer trots pågående missbruk får samhällstjänst. Något som Svensson och Persson (2011) diskuterade i sin rapport var hur kriminalvården försöker att neutralisera personutredningar i det mån det går vilket innebär att frivårdsinspektören bakom denna blir osynlig i texten och de bedömningar som skrivs. I denna data framkommer det att trots att individer med pågående missbruk egentligen inte är lämpliga för samhällstjänst förekommer detta, vilket även visar på att trots kriminalvårdens försök att vara neutral och ha likvärdiga bedömningar så kommer trots allt den professionella som utför utredningen ibland att ta andra beslut utifrån sin egna kompetens, detta kan även vara en stor bidragande orsak till varför vissa delar av målsättningen som kriminalvården har inte har kommit så långt. En förklaring till detta kan vara de två olika logikerna som möts i frivården nämligen rättens logik samt socionomprofessionen inte stämmer överens. Som tidigare nämnt menar Svensson och Persson (2011) att frivårdsinspektören har fokus på de skyddande aspekterna samt helhetsbilden av individen och kan ha gjort en bedömning att dessa två individer trots pågående missbruk faktiskt är lämpliga då de exempelvis har påbörjat en behandling eller inte har låtit sitt missbruk påverka sin arbetsplats med mera. Aspekter som kriminalvården inte ser på samma sätt då de har sitt fokus på riskbedömningar samt en mer generaliserande bild av klienten.

En annan förklaring kan vara utifrån Olaisons (2005) artikel som beskriver hur ett mer personligt språk i dokumentationen kunde ge en annan bild av individen jämfört med ett mer fakta orienterat språk och att detta även kunde påverka de beslut som blir tagna. Då personutredningar har blivit mer styrda och där man använder sig av samma mall gör detta att bedömningarna blir mer likvärdiga men en risk med detta är att de faktorer som frivårdsinspektören ser och grundar sina beslut på i specifika fall som avviker från den normala logiken gör denna typ av dokumentation att sådana aspekter försvinner. I sådana fall kan frivårdsinspektören valt att gå efter sitt eget handlingsutrymme och inte efter mallen då de faktiskt ser hela människan och inte endast den dokumentation som vi får ta del av. Då personutredningarna mest är fakta orienterade gör detta även att beslut generaliseras och att individer talas som någon med eller utan risk men där helheten missas. Detta visar även tydligt att den nya mallen inte är helt immun mot individuella bedömningar. Här kan även ett slags stigma ses (Goffman, 1963) där en individ i ett missbruk kategoriseras som någon som inte kan sköta ett arbete men att frivårdsinspektören som träffar individen får en annan bild och ser den faktiska sociala identitet och inte endast den virtuella sociala identiteten som en personutredning har av människor.

6.3.2 Kön samt belastningsregister

Att det är män som i större utsträckning begår kriminella handlingar bekräftas även i denna studie då endast 17 av de individer som personutredningen genomfördes på var kvinnor medan 77 var av manligt kön vilket även blev tydligt under rubrik 6.2. Tabell 6 visar att 53 procent av kvinnorna samt 64 procent av männen förekommer i belastningsregistret sedan tidigare, men denna variation ger ingen signifikant skillnad mellan män och kvinnor.

Tabell 6. Förekomst i belastningsregister utifrån kön,
andel i procent, n=94

	Man (n=77)	Kvinna (n=17)
Nej	36	47
Ja	64	53
Total	100	100

För att kort sammanfatta denna data så kan vi se att majoriteten av de individer som blir föremål för en personutredningar har tidigare blivit lagförda av polis eller kriminalvård. Det är svårt att genom en korstabell förklara dessa resultat men en ingång kan vara stämplingsteorin. Som tidigare nämnt så är rättens logik mer inriktad på att påvisa individens riskfaktorer (Svensson & Persson, 2011) och med den färdiga mall som frivårdsinspektörerna använder samt de olika begreppen för att beskriva suddas den egna individen ut och blir ett objekt i systemet. Som tidigare nämnt så menar stämplingsteorin att genom att överdramatisera brottslingen som ond så början även individen att se sig som denna definition. Precis som Schur beskriver så avidentifieras individen genom att placeras i en speciell kategori och reduceras till denna (Hilte, 1996). Med begrepp som prokriminella attityder, riskfaktorer, prokriminellt umgänge, individens inställning är allt detta baserat på det som kriminalvården anses vara riskfaktorer, individens inställning med mera. Genom denna generalisering och genomgående användning av samma begrepp oberoende på vad det är för individ gör detta att individen reduceras till den kategori av individer som blir objekt för personutredningen. Genom att framställas som en individ med många riskfaktorer, prokriminella attityder samt umgängen förstärker även detta bilden av den ”onde” brottslingen som snart kommer att begå en kriminell handling igen. Stämplingsteorin menar att denna förstärkning av personen som ”ond” återspeglar sig till individen och blir till sist en sanning för hen, vilket kan vara en förklaring till varför majoriteten av individerna har varit objekt för kriminalvård eller polis tidigare. En annan teori som kan förklara detta är Goffmans teori kring stigma (1963) där en av de tre typer av stigma var fläckar av den personliga karaktären som den problematik som individen har som omgivningen vet om. Genom att förstärka i en kategori att individen tidigare förekommit i belastningsregistret visar

detta på att individen har en svag vilja, är förrädisk med mera. Många gånger skriver inte frivårdsinspektören ingående kring varför individen var med i belastningsregistret och vad det gällde utan det viktigast var att uppvisa att individen bär fläckar i den personliga karaktären.

6.3.3 Boendesituation samt straffpåföljd

I tabellen nedanför framkommer det att av de 12 som bor under oordnade omständigheter anses 5 inte vara aktuella för kriminalvårdens påföljder medan endast 8 av de övriga 77 som lever under ordnade omständigheter hamnar under samma kategori. Att nästan 50 procent av de som inte lever under ordnade omständigheter hamnar under denna kategori är ytterst intressant. För att ta det ett steg till ska vi även jämföra kategori psykisk sjukdom samt straffpåföljd som kommer efter rubriken nedanför.

Tabell 7. Beskrivning av individens boendesituation och förslag till påföljd, andel i procent, n=90

	Inte aktuell	Samhällstjänst	Skyddstillsyn med föreskrift	Paragraf 7	Övriga påföljder
Bor under oordnade förhållanden	5	0	5	2	0
Bor under ordnade förhållanden	8	34	27	1	7
Kategori saknas	1	0	0	0	0
Totalt	14	34	32	3	7

Det som framkommer i de olika tabellerna är att individer som har ordnade sociala förhållanden i större utsträckning får samhällstjänst medan individer som befinner sig i en problematisk social situation på något sätt när det gäller exempelvis boendesituation, psykisk hälsa, missbruk med mera oftast hamnar i kategorin skyddstillsyn.

6.3.4 Psykisksjukdom samt straffpåföljd

Denna tabell visar att majoriteten av de som inte har psykisk sjukdom har fått samhällstjänst. De med psykisksjukdom har i majoritet hamnat under kategorierna skyddstillsyn med föreskrift vilket innebär att det kan vara föreskrift inom kriminalvården eller skyddstillsyn med föreskrift drogavvänjning, kortfattat så hamnar denna grupp med psykisk sjukdom under skyddstillsyn, det är dock främst gruppen med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som hamnat under dessa kategorier medan individer med ångest har en bredare spridning mellan de olika påföljderna.

Tabell 8. Beskrivning av individens psykiska ohälsa och förslag till påföljd, andel i procent, n=73

	Inte aktuell	Samhällstjänst	Skyddstillsyn med föreskrift	Paragraf 7	Övriga påföljder
Nej	5	22	7	0	2
Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning	1	2	10	0	0
Ängest	3	3	4	0	4
Psykos	0	0	0	3	0
Övrigt	1	3	2	0	1
Totalt	10	30	23	3	7

En intressant aspekt för att försöka förklara dessa två ovanstående tabeller är Goffmans begrepp stigmatisering (1963) kring de olika kategoriseringarna som görs på en individ. I dessa två fall skulle man kunna säga att en individs boendesituation eller psykiska sjukdom blir den virtuella sociala identiteten genom att individerna med psykisk sjukdom bortses från kategorin samhällstjänst och främst blir grupperade i kategorin skyddstillsyn. Goffman talar om tre typer av olika stigma där den andra är fläckar av den personliga karaktären där individen kan anses ha en svag vilja, onaturliga böjelser, vara lögnaktig med mera på grund av problematik som individen har och som omgivningen vet om exempelvis psykisk sjukdom men även bostadslöshet i detta fall. I detta fall anses individerna med psykisk sjukdom som individer som inte kan ha arbete som straffpåföljd utan måste vara under bevakning på grund av den psykiska ohälsa som de har. Då det blir så starka konsekvenser på grund av vad som framkommer i personutredningen kan man anse att detta blir ett stigma och där den virtuella identiteten skiljer sig från den faktiska identiteten.

Att de utan boende i så stor utsträckning inte anses vara aktuella för de påföljder som kriminalvården har att erbjuda är även det intressant, men det som även där blir intressant är att den andra halvan av gruppen bostadslösa även de har hamnat under de två kategorierna som berör skyddstillsyn. Utifrån Goffmans teori kring stigma (1963) skulle detta kortfattat säga att de utan boende eller med psykisk sjukdom behöver vara övervakade av samhället och att de är en så stor risk för samhället att detta är nödvändigt för att de inte ska återfalla i kriminalitet. Ett annat sätt att se på det kan vara utifrån Healds teori (2006) om horisontell transparens där utomstående skall kunna granska det som verksamheten gör. Samhället har förväntningar att individer som är i utsatthet ska bli hjälpa av samhällets myndigheter, men utsatta individer har även i många år blivit granskade då deras liv anses vara ett politiskt problem vilket jag går

igenom mer ingående under rubrik 2.1. Då psykisk ohälsa samt hemlöshet är ett socialt problem hamnar dessa individer som ett objekt för övervakning, och i detta fall som en del av skyddstillsynen. Myndigheten visar att samhällets förväntningar uppfylls genom den horisontella transparensen.

6.3.5 Brott samt påföljd

De brott som var mest förekommande i de personutredningar som denna studie har behandlat är rattfylleri samt misshandel vilket kan bero på att personutredningarna i tingsrätternas system är rangordnade efter typ av brott och senare valts ut till denna studie. Tabellen nedanför visar att de som är misstänkta för rattfylleri främst får påföljden samhällstjänst medan de som är misstänkta för misshandel främst blir rekommenderade påföljden skyddstillsyn med föreskrift tillsammans med gruppen som är misstänkta för narkotika brott.

Tabell 9. Det misstänkta brottet och förslag till påföljd, andel i procent, n=74

	Inte aktuell	Samhällstjänst	Skyddstillsyn med föreskrift	Övriga påföljder
Rattfylleri	4	11	5	2
Olovlig körning	0	1	1	0
Narkotika brott	1	0	4	1
Stöld	0	1	0	1
Olaga hot	0	2	1	1
Hets mot folkgrupp	0	2	0	0
Misshandel	2	7	10	3
Fler än tre	2	0	1	0
Vapenbrott	0	1	1	0
Övrigt	1	6	1	1
Totalt	10	31	24	9

En förklaring till resultaten kan vara att individer med våldspenetrering har högre risk att återfalla och därför ges det med ingående insatser i de brott där våld har utförts. Det kan även vara så att dessa individer i högre omfattning har annan problematik som samvarierar och som man tyvärr inte kan se genom denna metod. En annan ingång till detta kan vara genom Smalarz et al. (2016) studie som studerade stereotypernas betydelse. Genom att måla upp olika fördomar och bilder av individer med viss problematik gör även detta att individer som skriver exempelvis utredningar har förutfattade meningar om vilka påföljder individen kommer eller inte kommer att klara av. Detta gäller inte endast personer som utför en viss kriminell handling utan det kan även förklara de påföljder som ges individer med viss social problematik. Som skribenterna i artikeln skriver kan detta vara en potentiell källa till partiskhet och att individer som passar in i stereotypen blir missgynnade i rättsprocessen, i detta fall genom att de i allt

högre grad döms till påföljder som skyddstillsyn som är en större inskränkning i den privata sfären då man inte litar på att individen utan bevakning kan fullfölja den påföljd som ådöms. Även i studien av Côté-Lussier (2015) där skribenten skriver att de som uppfattar kriminella på ett stereotypt sätt även stödjer mer straffande svar kan vara en förklaring till att de individer som passar in i stereotypen som individen har av exempelvis våldsbrottslingar i större utsträckning döms till en strängare påföljd.

7. Sammanfattning och slutdiskussion

Syftet med denna studie har varit att undersöka personutredningen som dokument samt de olika kategoriseringar som görs i denna. Det skulle sedan föras en diskussion kring de eventuella effekter som blir på grund av detta. Resultatet av min empiri inledes med en presentation av en kort förståelse av personutredningens struktur där man i tabell 1 kunde tyda att i 79 procent av fallen i kategorin referenser togs kategorin bort. Senare gjordes en presentation av den univariata analysen där figur 1 visade att 82 procent av alla individer som var objekt för personutredningen var män medan resterande var kvinnor. Figur 2 visade att 79 procent levde under ordnade förhållanden och tabell 2 visar att majoriteten inte har ett pågående missbruk (38 individer) och att efter detta är alkohol vanligast där det var 16 i denna kategori. Tabell 3 visar att det vanligaste är att ha samhällstjänst (34 individer) medan den näst största kategorin är skyddstillsyn (32 individer). I 6.3 presenterades resultatet av den bivariata analysen. I tabell 5 framkommer det att majoriteten av de som får samhällstjänst inte har ett pågående missbruk (27 individer) medan majoriteten av de som har fått skyddstillsyn har ett pågående missbruk (19 individer). Tabell 6 visar att mer än hälften av både männen och kvinnorna förekommer i belastningsregister sedan tidigare. Min empiri kunde även visa att majoriteten av de som fått samhällstjänst inte har psykisk ohälsa (22 individer) medan majoriteten av de som har fått skyddstillsyn har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (10 individer), detta kan tydas under tabell 8. Slutligen visade Tabell 9 att majoriteten av de som fått samhällstjänst har blivit dömda för rattfylleri (11 individer) medan majoriteten av de som blivit dömda till skyddstillsyn blivit dömda för misshandel (10 individer).

Ett viktigt resultat som kan tydas är att det i alla hundra personutredningar gick det att återfinna samma standardiserade mall men där vissa kategorier i den del utredningar hade blivit borttagna av frivårdsinspektören. Detta pekade på att den standardiserade mallen som är tänkt att vara en grund i en personutredning inte alltid följs och att vissa kategorier i fler fall än andra avviks och tas bort. Detta resulterar i att viss information blir utelämnad för rätten och att utredningen på så sätt blir vinklad. Genom att vissa kategoriseringar valdes bort av frivårdsinspektören resulterade detta i att hen själv kunde vinkla utredningen till det önskvärda, antingen genom att framhäva individens skyddsfaktorer eller riskfaktorer. Ett annat viktigt resultat i denna studie är hur de olika kategorierna samvarierar med påföljdsförslaget

För att svara på de olika frågeställningarna har jag tagit hjälp av tre teorier dels Goffmans teori kring stigma, Hiltes stämplingsteori samt Healds teori om transparens som var den teori som inte endast låg på textens nivå utan även gav en mer djupgående analys på studien. Genom de olika teorierna fick jag intressanta ingångar till min empiri. För att förstå varför majoriteten av missbrukare inte var lämpliga för samhällstjänst kunde man ur Goffmans teori kring stigma säga att individer som är i ett missbruk inte kan utföra ett arbete men att frivårdsinspektörerna i två fall gjort undantag då hen inte endast ser den virtuella bilden av individen utan även den faktiska sociala identiteten. Detta kan vara en ingång i diskussionen kring vilka konsekvenser mallen kan få för individer då mallen bortser från den unika individ som man möter och därav bildar det lätt ett stigma då det gäller individer som anses ha sociala problem. En annan tydlig stigmatisering framkom när det gällde de individer med avslutat missbruk men där de fortfarande i väldigt hög omfattning fick skyddstillsyn till skillnad från de som inte har eller har varit i ett missbruk. Ett annat exempel var de individer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som i högre omfattning hamnade under kategorin skyddstillsyn till skillnad från de andra variablerna under psykisk ohälsa. Frivårdsinspektören kan även välja att förstärka vissa kategorier genom att ta bort andra vilket jag kommer att gå igenom mer ingående.

Även Healds teori om transparens gav en mer djupgående analys från ett organisatoriskt perspektiv. Ur detta perspektiv kan avvikandet från mallen förklaras med en brist i de riktlinjer som gjordes av de verksamhetsansvariga och som tjänstemännen sedan skulle använda i praktiken. Då det fanns brister i denna mall gjorde frivårdsinspektörerna i vissa fall reduceringar av vissa kategorier och anpassade dessa. En annan förklaring kunde vara att vissa kategorier togs bort för att inte visa på skyddsfaktorerna i lika stor omfattning som riskfaktorerna och därför maximera chansen för att domstolen skulle välja den straffpåföljd som de rekommenderade och som deras verksamhet gynnas av. Avvikandet från mallen kan alltså förklaras utifrån flera perspektiv och det är svårt att ge endast ett svar på denna fråga. Dels kan den användas för att dölja information till en annan myndighet samt för att mallen skulle anpassas till den unika individ frivårdsinspektören möter. Under studiens gång har även Svenssons och Perssons (2011) studie varit en genomgående referens. Ett intressant resultat ur denna studie är att det har framkommit uppgifter som motsäger deras resultat. Bland annat menade de att de kunde se att skyddsfaktorer lyftes upp i allt högre grad i kategorierna samt att man i utredningarna i allt högre grad tog in referenspersoner. Jag kunde dock i min studie se att referenspersoner var den kategori som i majoriteten av fallen togs bort. Jag kunde även se att

det var skyddsfaktorerna som främst valdes bort då frivårdsinspektörerna valde att ta bort kategorier. Kanske beror det på att deras studie är mellan 2008 och 2010 och att det efter detta har gått tillbaka och att vissa äldre riktlinjer sitter i så djupt i verksamheten att dessa kommer tillbaka efter en viss tid? En annan förklaring till denna skillnad i resultaten kan vara att personutredningar skiljer sig åt beroende på vilken stad man har fått sina handlingar från. Detta kan även peka på att organisationens logik har blivit allt starkare och att organisationens aktörer, i detta fall frivårdsinspektörerna och deras logik hamnar allt mer i bakgrunden. Dock kunde jag se att under rubriken missbruk samt påföljd gjorde frivårdsinspektörerna en avvikelse i två fall och lät två individer som var i ett missbruk få samhällstjänst, detta kan peka på att det fortfarande i en liten omfattning förekommer att frivårdsinspektörerna använder sitt professionella handlingsutrymme och går emot rättens logik.

Denna studie är endast en ingång i de kategoriseringar som görs i en personutredning. För att få en större förståelse för de olika kategoriernas samvariation skulle en regressions analys kunna göras för att förstå samverkan mellan olika kategoriseringar och vilka kategoriseringar som blir förstärkta. Studiens resultat visade att trots att vissa individer hade pågående missbruk fick de samhällstjänst som rekommenderad straffpåföljd. I min analys visade jag dock på att detta precis som Svensson och Persson diskuterat i sin studie visar på att trots att det finns riktlinjer i ramen för personutredningar så följs inte alltid dessa då det sitter individer bakom utredningen trots att man försöker dölja detta genom att använda kriminalvården som referens och inte sig själv sitt professionella omdöme. För att gå vidare i denna analys skulle man kunna undersöka vad det är som gör att de som har missbruk fått påföljden samhällstjänst, har det funnits uppgifter i andra kategorier som har gjort att de blivit mer lämpliga exempelvis arbete, minderåriga barn med mera? Även samvariationen mellan de andra kategorierna samt påföljdsvalet skulle kunna studeras på samma sätt bland annat den sista kategorin brott samt påföljd för att förstå varför det är vissa kriminella handlingar som ger en viss straffpåföljd, är det för att frivården anser att det är större risk för de som är misstänkta för misshandel att återfalla i brott än de som misstänks för rattfylla eller beror det på att de individer som misstänks för misshandel i högre omfattning har andra sociala problem som gör att de i större omfattning är i behov av skyddstillsyn? En annan intressant aspekt att studera hade varit i hur stor utsträckning frivårdsinspektören segna stereotyper styr den personutredning som skrivs.

Även om en annan analys kanske hade gett andra svar i studien så har denna studie gett en ingång till flera av frågeställningarna. Något som framkommit tydligt är den stigmatisering som görs av individer som har eller har haft social problematik som bostadslöshet, missbruk eller psykisk ohälsa och vilka konsekvenser en personutredning kan ge dessa individer genom att bland annat inte ha samma tillit som till de utan denna problematik. Ett annat viktigt resultat är hur denna dokumenteringspraktik styrs inte endast av de i högre maktposition som gör riktlinjerna och den mall som dokumentationen utgår från men även de enskilda frivårdsinspektörerna som kan välja att göra undantag från denna mall och dess riktlinjer. Kriminalvården som är en statlig myndighet med stort förtroende från bland annat domstolar samt medborgarna där det förväntas att den information som ges skall vara riktig och att rättvisa skall tjäna och att rättssäkerheten skall fullföljas men vad händer med ett samhälle där denna information kan manipuleras och där en organisation själv kan välja vilken bild av individen som skall framträda?

9. Referenslista

Barmark, Mimmi & Djurfeldt, Göran (2015) *Statistisk verktygslåda 0: Att förstå och förändra världen med siffror*. Lund: Studentlitteratur.

Beronius, Mats (1994) *Bidrag till de sociala undersökningarnas historia. Eller till den vetenskapliggjorda moralens genealogi*. Stockholm/Stehag: Symposion

Bondeson, Magdalena (2004) *Betydelsen av personutredning och yttrande i brottmål vid straffmätning och påföljdsval* D-uppsats, Juridiska fakulteten, Lunds universitet

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Côté-Lussier, C. (2016). The functional relation between social inequality, criminal stereotypes, and public attitudes toward punishment of crime. *Psychology, Public Policy, And Law*, 22(1), 46-57

Cumming, S., Fitzpatrick, E., McAuliffe, D., McKain, S., Martin, C., & Tonge, A. (2007). Raising the Titanic: rescuing social work documentation from the sea of ethical risk. *Australian Social Work*, 60(2), 239-257.

Djurfeldt, D., Larsson, R & Stjärnhagen, O (2010) *Statistisk verktygslåda: Samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

Ekbom, Thomas, Björkgren Per, Nygren Lovisa & Resberg Bente (2016) *Människan, brottet, följderna*. Stockholm: Natur & kultur.

Foucault Michael (1975) *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv förlag.

Goffman, Erving (1963) *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. New Jersey: Penguin books

Grice. (1975). Logic and Conversation.” I: Cole, P. & Morgan, J.L. (eds.) *Syntax and semantics 3. Speech acts*. New York: Academic Press

Heald, D. (2006). Varieties of Transparency. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.davidheald.com/publications/Healdvarieties.pdf>. British academy. [2018.07.17]

Hilte, Mats (1996) *Avvikande beteende- en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur

Hinton R, Perry (2000) *Stereotyper, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur

Hollertz, K., Jacobsson, K & Seing, I. (2017) Den transparenta organisationen: Handläggaren och visibilitetskulturen i försäkringskassan. *Socialvetenskaplig tidskrift 3-4*: 239-260.

Kriminalvården (2018) *Personutredning*. [<https://www.kriminalvarden.se/for-domd-eller-haktad/personutredning/>] Hämtat: 2018-03-10]

Kriminalvården (2018) *Frivård*. [<https://www.kriminalvarden.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/frivard/>] Hämtat: 2018-06-15]

Olaison, Anna (2010) Creating images of old people as home-care receivers: Categorizing needs in social work case files. *Qualitative Social Work*

Reamer, F. (2005). Documentation in social work: evolving ethical and risk-management standards. *Social Work*, 50(4), 325-334.

Smalarz, L., Madon, S., Yang, Y., Gyll, M., & Buck, S. (2016). The Perfect Match: Do Criminal Stereotypes Bias Forensic Evidence Analysis?. *Law & Human Behavior (American Psychological Association)*, 40(4), 420-429.

Svensson, Kerstin & Persson, Anders (2011) *Personutredningar: organisation, profession och (risk) bedömning*. Norrköping: Utvecklingsenheten, Kriminalvården

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. [<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> Hämtat:2018-03-13] Stockholm: Vetenskapsrådet

Bilaga 1

Frågeformulär till personutredningarna

Personutredningar är upplagda som en mall där varje utredning består av samma kategoriseringar. De olika rubrikerna i en personutredning består av följande:

Bedömnings i påföljdsfrågan

Inställning, påföljdsförslag och ev. föreskrifter

Familj/relationer/umgänge/barn under 18

Bostad

Utbildning/sysselsättning/ekonomi

Fritid

Fysisk hälsa

Psykisk hälsa

Alkohol

Narkotika

Spel

Kriminalitet

Tidigare verkställighet

Registerutdrag och referenser

Socialnämnden

Kronofogden

Försäkringskassan

Övriga referenser

För att underlätta min bearbetning av empirin har jag valt att ställa frågor till dokumentet för att lättare kunna bearbeta materialet likvärdigt genom SPSS. Jag kommer att kategorisera efter begrepp som kriminalvården använder exempelvis prokriminellt umgänge o.s.v. Personutredningens syfte är att se vilka attityder individen har för att bedöma återfall och dessa attityder kommer fram på olika sätt i de olika kategoriseringarna. Jag har även i programmet haft variabelvärde 21 som är när uppgift saknas samt 22 som är när kategori saknas. Jag har även i vissa kategorier haft med -9 när uppgift helt har uteslutits. Jag har utgått från följande mall som jag själv skapat i kommande sida:

Individen

Ålder?

Kön?

Vilket/vilka brott är personen misstänkt för?

Vilket påföljdsförslag har individen fått?

Vilken inställning har individen till påföljdsförslaget?

1. Positivt inställt
2. Negativt inställd

Sociala förhållanden

Hur beskrivs individens omgivning?

- Som ordnat
- Delvis prokriminellt
- Prokriminellt/antisocialt umgänge

Hur ser individens boendesituation ut?

- Bor under ordnade förhållanden
- Bor under oordnade förhållanden

Har individen hemmavarande barn under 18 år?

Utbildningsgrad?

- Ej grundskola
- Grundskola
- Gymnasie
- Eftergymnasial
- Längre eftergymnasial
- Ej komplett gymnasial

Har individen arbete?

- Arbete/ självförsörjande
- Arbetslös
- Sjukskriven
- Förtidspensionär
- Pensionär
- Människovårdande yrken
- Administration
- Lag och ordning
- Utbildning
- Distribution och handel
- Kundtjänst
- Livsmedel
- Yrkesförare
- Teknik
- Egenföretagare

- Praktik
- Student
- VVS
- Ekonomi
- Bygg
- Samhall
- Industri
- Föräldraledig

Beskrivs det som att individen har en givande fritid?

Hälsa

Några fysiska sjukdomar?

Psykisk ohälsa?

Missbruk

Har personen något/några av följande missbruk:

1. Alkohol
2. Narkotika
3. Spel

Kriminalitet

Förekommer individen i belastningsregistret sedan tidigare?

Indikerar individen på ett kriminellt tankemönster enligt utredaren?

Anser utredaren att det finns risk för återfall?

Finns det tidigare verkställighet sedan tidigare?

Om; Hur genomfördes denna?

1. Med anmärkningar
2. Utan anmärkningar

Registerutdrag

Finns det uppgifter från socialtjänsten?

Finns det skulder hos Kronofogden?

Förekommer individen hos försäkringskassan?

Finns det referenser från anhöriga? Vilken bild ger dessa av personen?

1. Positiv
2. Negativ